

УДК 347.19

Ю. М. Юркевич

ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК ОБ'ЄДНАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ІЗ МЕТОЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ У СФЕРІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вступ. Фермерські господарства як суб'єкти права займають важливе місце в цивільному та господарському обігу. Сьогодні в Україні відбуваються докорінні соціально-економічні перетворення, а підвищення ролі приватно-правових засад у національній економіці покликане сприяти залученню в цивільний оборот якомога більше конкурентоспроможних учасників. Фермерські господарства законодавчо визнаються прогресивними формами підприємницької діяльності громадян у галузі сільського господарства України. У зв'язку із цим доцільним є дослідження цих суб'єктів господарської діяльності також як об'єднань фізичних осіб із метою реалізації підприємницьких інтересів у сфері здійснення професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Питання правового статусу та характеристики фермерських господарств були предметом аналізу багатьох вчених, зокрема О.М. Вінник, В.М. Коссака, В.К. Мамутова, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.С. Щербини та багатьох інших. Незважаючи на це, дослідження цієї проблематики в умовах реформування вітчизняного законодавства досі залишається актуальним.

Постановка мети. Метою статті є дослідження фермерських господарств як об'єднань фізичних осіб із метою реалізації підприємницьких інтересів у сфері здійснення професійної діяльності, а також обґрунтування власної позиції щодо необхідності вдосконалення правового регулювання в цій сфері.

Результати дослідження. Фізичні особи зі статусом чи без статусу «підприємець» можуть на підставі домовленості між ними створювати договірні об'єднання з визначеною метою та цілями. Стаття 42 Конституції України встановлює, що кожний громадянин має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Відповідно до ст. 2 ЦК України учасниками цивільних відносин визнаються фізичні та юридичні особи. У зв'язку із цим вказана стаття, по суті, залишає поза увагою таку численну групу учасників цивільних відносин, як фізичні особи-підприємці, які в сукупності теж охоплюються поняттям «фізичні особи», але в силу свого статусу мають певні відмінності в правовому регулюванні їхніх відносин [1].

Р.А. Майданик зазначав, що може поставати проблема відмежування статусу фізичної особи – підприємця від фізичної особи, яка не є підприємцем. Суть даного відмежування необхідно вбачати в такому понятті, як ціль вчинення даного правочину. Розмежування відбувається також за такою ознакою, як систематичність підприємницької діяльності, яку уподібнюють до постійності, регулярності, професійності роботи [2, с. 14]. При цьому відповідно до розділу III Класифікації організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004, затвердженої наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики

від 28.05.2004 р. № 97 [3], визначено, що підприємцем є фізична особа, яка є громадянином України, іноземним громадянином, особою без громадянства, що здійснює підприємницьку діяльність. Тобто підприємцем є фізична особа-громадянин.

На думку І.М. Буткова, саме в Конституції України, яка має найвищу юридичну силу, закріплено право фізичної особи на здійснення підприємницької діяльності, яка є видом трудової діяльності [4]. На підставі наведеного вважаємо за можливе погодитися з позицією Міністерства юстиції України, згідно з якою громадянин, який бажає реалізувати своє конституційне право на підприємницьку діяльність, після проходження відповідних реєстраційних та інших передбачених законодавством процедур за жодних умов не втрачає та не змінює свого статусу фізичної особи, якого він набув з моменту народження, а лише набуває до нього нової ознаки – «підприємець». Своєю чергою, статус фізичної особи – підприємця – це юридичний статус, який засвідчує право особи на заняття підприємницькою діяльністю, а саме самостійною, ініціативною, систематичною, на власний ризик господарською діяльністю, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Юридичний статус «фізична особа – підприємець» сам по собі не впливає та ніяким чином не обмежує будь-які правомочності особи, які випливають з її цивільної право-, та дієздатності [1]. Разом із тим ст. 51 ЦК України [5] передбачено, що до підприємницької діяльності фізичних осіб застосовуються нормативно-правові акти, які регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб, якщо інше не встановлено законом або не впливає із суті відносин.

Реалізуючи свою правосуб'єктність, фізичні особи вправі створювати різноманітні об'єднання як з комерційними, так і з некомерційними цілями, а також з метою реалізації як підприємницьких інтересів у сфері професійної діяльності, так і громадських, соціальних чи інших, які не суперечать законодавству.

За визначенням, професійна діяльність – це діяльність людини за ознаками певної сукупності професійних завдань та обов'язків (робіт), які виконує фахівець [6]. Існує міжнародна стандартна класифікація професій (International Standard Classification of Occupations, ISCO / ILO, Geneva), що є рекомендованою Міжнародною конференцією статистики праці Міжнародного бюро праці для переведення національних даних у систему, що полегшує міжнародний обмін професійною інформацією. Зазначена стандартна класифікація містить відповідні групи та підгрупи, серед яких керівники, менеджери (наприклад, генеральні директори, вищі керівні кадри), професіонали (наприклад, спеціалісти в галузі технічних наук, у галузі права), техніки та помічники професіоналів (наприклад, проміжні професії в галузі охорони здоров'я, технічні працівники в галузі інформації), технічні службовці (наприклад, офісні працівники, працівники рецепції), працівники сфери торгівлі та послуг (наприклад, комерсанти та продавці), кваліфіковані робітники сільськогосподарської, лісової та рибної галузі (наприклад, працівники сільського господарства, рибалки, мисливці та збирачі харчової продукції), елементарні професії (наприклад, сміттяри та інші некваліфіковані робітники) тощо [7].

Займатися такою професійною діяльністю фізичні особи вправі на засадах трудового чи цивільно-правового договору з роботодавцем або шляхом створення

організаційних форм господарювання, що можуть передбачати або не передбачати заснування суб'єкта зі статусом юридичної особи. Своєю чергою, здійснюючи незалежну професійну діяльність, тобто беручи участь у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльності лікарів, приватних нотаріусів, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю, фізичні особи можуть набути статусу самозайнятої особи відповідно до податкового законодавства (за умови, вони не є працівниками або фізичними особами – підприємцями та використовують найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб).

Раніше чинним законодавством передбачалися різноманітні форми об'єднань фізичних осіб із метою реалізації означених інтересів у сфері професійної діяльності (об'єднання покупців [8] як добровільне об'єднання громадян, які уклали угоду про спільну діяльність з метою придбання об'єктів приватизації; організація орендарів [8] як організація, створена трудовим колективом державного підприємства, яка мала переважне перед іншими фізичними та юридичними особами право на укладення договору оренди майна того державного підприємства, організації, де вона створена, тощо).

Відповідно до чинних нормативно-правових актів, фізичні особи вправі реалізувати свої підприємницькі інтереси у професійній сфері, зокрема, шляхом створення таких об'єднань як фермерські господарства. Власне, особливості договірних форм об'єднань фізичних осіб із метою реалізації підприємницьких інтересів у сфері здійснення професійної діяльності доцільно розглянути саме на їх прикладі, оскільки з одного боку законодавець їх установчим документом визначає статут, а з іншого – закріплює принцип «добровільності» заснування, реалізувати який, а також врегулювати особливості діяльності, реорганізації, ліквідації, системи внутрішніх відносин тощо без укладення договору (засновницького, установчого, про створення об'єднання тощо) надто складно.

Відповідно, спеціальним нормативно-правовим актом, присвяченим правовому регулюванню створення та діяльності фермерських господарств в Україні є Закон України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 року [9]. Фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону.

І.В. Спасибо-Фатеева зазначала, що фермерські господарства за своєю сутністю є господарськими товариствами, у них відсутні специфічні риси, які дозволяють стверджувати про їх особливу організаційно-правову форму [10, с. 57]. В.С. Щербина навпаки вказував, що, на відміну від господарських товариств, які мають складну структуру органів товариства, фермерське господарство має лише голову фермерського господарства, який представляє фермерське господарство перед ор-

ганами державної влади, підприємствами, установами, організаціями та окремими громадянами чи їх об'єднаннями, від його імені укладає угоди та вчиняє інші юридично значущі дії відповідно до законодавства України [11, с. 76].

Після впровадження законодавчих змін фермерське господарство може бути створене одним громадянином України або кількома громадянами України, які є родичами або членами сім'ї, відповідно до закону. Згідно з чинним законодавством України, фермерське господарство підлягає державній реєстрації як юридична особа або фізична особа – підприємець. При цьому, фермерське господарство, зареєстроване як юридична особа, діє на основі статуту. Так, фермерське господарство підлягає державній реєстрації у порядку, встановленому законом для державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, за умови набуття громадянином України або кількома громадянами України, які виявили бажання створити фермерське господарство, права власності або користування земельною ділянкою.

Новоствореним фермерським господарствам у період становлення (перші три роки після його створення, а у трудонедостатніх населених пунктах – п'ять років), фермерським господарствам з відокремленими фермерськими садибами, фермерським господарствам, які провадять господарську діяльність та розташовані у гірських населених пунктах, на поліських територіях, визначених в установленому порядку Кабінетом Міністрів України, та іншим фермерським господарствам надається допомога за рахунок державного та місцевого бюджетів, у тому числі через Український державний фонд підтримки фермерських господарств; Кабінет Міністрів України щорічно в проєкті Державного бюджету України передбачає кошти на підтримку фермерських господарств; органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування щорічно передбачають кошти в проєктах місцевих бюджетів на підтримку фермерських господарств тощо

Тому, як видається, фермерське господарство не є самостійною організаційно-правовою формою юридичних осіб, а є узагальнювальним поняттям, запровадженим із метою врегулювання особливостей ведення підприємницької діяльності у сфері сільського господарства та надання державної підтримки у цій галузі.

Сімейне фермерське господарство без статусу юридичної особи організовується фізичною особою – підприємцем самостійно або спільно з членами її сім'ї на підставі договору про створення сімейного фермерського господарства.

Договір про створення сімейного фермерського господарства укладається членами однієї сім'ї в письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню. Головою сімейного фермерського господарства без статусу юридичної особи є член сім'ї, зареєстрований як фізична особа – підприємець і визначений договором про створення сімейного фермерського господарства. Особливістю такого господарства є те, що від його імені має право виступати голова або уповноважений ним один із членів господарства.

Істотними умовами договору про створення сімейного фермерського господарства є:

- найменування;
- місцезорозташування (адреса) господарства;

- мета та види його діяльності;
- порядок прийняття рішень та координації спільної діяльності членів господарства;
- правовий режим спільного майна членів господарства;
- порядок покриття витрат і розподілу результатів (прибутку або збитків) діяльності господарства між його членами;
- порядок вступу до господарства та виходу з нього;
- трудові відносини членів господарства;
- інші положення, що не суперечать чинному законодавству.

Договір про створення сімейного фермерського господарства, виходячи з аналізу змісту його умов та ознак, на нашу думку, за своєю правовою природою є договором про спільну діяльність. Однак саме законодавче формулювання «фермерське господарство підлягає державній реєстрації як фізична особа – підприємець» все ж є некоректним і підлягає удосконаленню. Фактично договір про створення сімейного фермерського господарства передбачає створення об'єднання фізичних осіб певної кваліфікації та професії за ознакою сімейних відносин його учасників у сфері сільського господарства, однією з гарантій діяльності якого є державна підтримка.

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене, конкретизуючи деякі проблеми, вважаємо за можливе зробити висновок: в разі, якщо фермерське господарство без статусу юридичної особи організовується фізичною особою самостійно, то, дійсно, запровадження обов'язку державної реєстрації її підприємницької діяльності як фізичної особи є виправданим; однак у разі, якщо фермерське господарство без статусу юридичної особи організовується спільно з членами сім'ї на підставі договору, то державній реєстрації повинно підлягати фермерське господарство не як фізична особа – підприємець, а як об'єднання без статусу юридичної особи шляхом подання уповноваженому державному реєстратору примірника підписаного договору про створення сімейного фермерського господарства. Відповідні зміни доцільно внести до чинного законодавства України.

Література:

1. Статус фізичної особи – підприємця: проблеми застосування законодавства : Роз'яснення Міністерства юстиції України від 14.01.2011 // Бізнес-Бухгалтерія-Право. Податки. Консультації. – 21.02.2011. – № 8. – С. 56.
2. Майданик Р. Проблеми правового становища фізичних осіб – підприємців / Р. Майданик // Юридична газета. – 18.05.2006. – № 9 (69). – С. 14–16.
3. Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення зміни до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 р. № 59 та скасування нормативних документів : Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики № 97 від 28.05.2004 / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04>.
4. Бутков І.М. Щодо визначення поняття «правовий статус фізичної особи – підприємця» / І.М. Бутков // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 70–76. – С. 75. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?
5. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України від 03.10.2003. – 2003. – № 40. – Ст. 356.

6. Поняття «професійна діяльність» / Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Професійна_діяльність.
7. Міжнародна стандартна класифікація професій / Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародна_стандартна_класифікація_професій.
8. Держстандарт : Наказ «Класифікація організаційно-правових форм господарювання» від 22.11.1994 № 288 (втратив чинність) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.
9. Про фермерське господарство : Закон України № 973 від 19.06.2003 // Голос України. – 29.07.2003. – № 139.
10. Спасибо-Фатеева И. Последняя попытка расшифровать «код да Винчи», т. е. Хозяйственный кодекс Украины / И. Спасибо-Фатеева // Юридичний радник. – 2006. – № 2.
11. Щербина В.С. Суб'єкти господарського права : [монографія] / В.С. Щербина. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 264 с.

Анотація

Юркевич Ю. М. Фермерське господарство як об'єднання фізичних осіб із метою реалізації підприємницьких інтересів у сфері здійснення професійної діяльності. – Стаття.

У статті на основі аналізу чинних нормативних актів досліджено фермерські господарства як об'єднання фізичних осіб із метою реалізації підприємницьких інтересів у сфері здійснення професійної діяльності. За результатами дослідження обґрунтовано авторську позицію щодо вдосконалення чинного законодавства України в цій сфері.

Ключові слова: фізична особа, юридична особа, об'єднання, фермерське господарство, договір.

Аннотация

Юркевич Ю. М. Фермерское хозяйство как объединение физических лиц с целью реализации предпринимательских интересов в сфере осуществления профессиональной деятельности. – Статья.

В статье на основе анализа действующих нормативных актов исследованы фермерские хозяйства как объединение физических лиц с целью реализации предпринимательских интересов в сфере осуществления профессиональной деятельности. По результатам исследования обоснована авторская позиция по совершенствованию действующего законодательства Украины в этой сфере.

Ключевые слова: физическое лицо, юридическое лицо, объединение, фермерское хозяйство, договор.

Summary

Yurkevych Yu. M. Farm economy as associations of persons for economic interests realization in the sphere of professional activity. – Article.

On the basis of analysis of current normative acts farm economies as associations of persons for economic interests realization in the sphere of professional activity under the legislation of Ukraine have been investigated. According to the survey the own opinion in improving the current legislation of Ukraine in this sphere has been motivated.

Key words: natural person, legal person, association, farm, contract.